

Zuzana Maďarová: Ako odvrávať novembriu 1989. Rodové aspekty pamäti

Bratislava: Aspekt, 2019, 183 s. ISBN 978-80-8151-080-9

Nežná revolúcia patrí k najvýraznejším udalostiam českej a slovenskej histórie a súčasne k tým historickým míľnikom, ktoré s pribúdajúcimi rokmi čoraz viac rozdeľujú spoločnosť na skupiny so zásadne odlišnými názormi na jej priebeh a následky. Interpretácie takej komplexnej a historicky stále čerstvej udalosti sa vyvíjali rozpačito, nejasne a od seba nezávisle. Rôznila sa od suverénneho víťazstva nad socialistickým režimom, bez ktorého by nebola možná európska a atlantická integrácia, až po zmanipulovanú výmenu ideológie vedúcej k sociálnemu, ekonomickému a morálnemu úpadku a ako celok vytvárajú pestrý ideový koktejl, ktorým si každoročne pripíja celá spoločnosť. Isté uľahčenie prerozprávania udalostí poskytuje mytologizácia udalostí prostredníctvom hlavných vodcov revolúcie, z nej sa však vytráca všednosť, okrajovosť a prítomnosť obyčajného človeka, s ktorým sa môže prijímateľ posolstva identifikovať. V ostatnom desaťročí je badateľný rastúci záujem o vytvorenie jednotného naratívu, ktorý by obsahoval "všednosť revolúcie" a oslovil širokú verejnosť, hlavne mladšiu generáciu s krehkým kognitívnym prepojením s udalosťami 17. novembra.

V budovaní tohto naratívu odvedli významnú prácu súkromné spoločnosti, ktoré prostredníctvom dômyselných kampaní vyzdvihli prednosti ponovembrovej spoločnosti a upozornili na nebezpečenstvá represívnych režimov. Nápadité kampane boli neraz postavené na vťahnutí bežného človeka do centra interpretácie a upriamovaní pozornosti na zabudnuté aspekty novembrových udalostí, ktorými sa 17. november bytostne priblížil k prijímateľom posolstva.

Podobnú úlohu rozvíja *Zuzana Maďarová* vo svojej publikácii *Ako odvrávať novembriu 1989*, ktorou upriamuje pozornosť na opomínanú prítomnosť žien v centre Nežnej revolúcie, a teda na opomínaný ľudský faktor, ktorý je v opozícii s mytologickou interpretáciou cez osobnosti hlavných bratislavských revolucionárov.

Ako odvrávať novembriu 1989 je vyvrcholením autorkinej takmer desaťročnej práce, ktorej cieľom bolo poukázať na postavenie žien počas 17. novembra, na ktoré sa v dominantnej interpretácii zabúda. Hlavná časť práce sa opiera o 16 rozhovorov s priamymi účastníkami Nežnej revolúcie v niekoľkých častiach Slovenska. Autorka tak výberom respondentiek opisuje nielen postavenie žien marginalizovaných v interpretácii novembra, ale aj udalosti iných slovenských miest takisto marginalizovaných v interpretácii novembra.

Zuzana Maďarová vo svojej práci vychádza prevažne z teórií rodu a kolektívnej pamäti, ktorých význam pre udalosti Nežnej revolúcie rozvíja v úvodných kapitolách. Predkladané teoretické koncepty neboli doposiaľ v slovenskom publikačnom priestore dostatočne reprezentované, a tak publikácia napriek štylistickým nedostatkom ponúka významný prehľad literatúry, ktorý môže slúžiť ako odrazový mostík pre ďalšie výskumníčky a výskumníkov v danej vednej disciplíne. Napriek zjavnej sčítanosti autorky a úctyhodnému teoretickému prehľadu dokázanému bohatou zbierkou odkazov na odbornú literatúru a poznatky ostatných výskumníčov pôsobia úvodné kapitoly rozvláčnym dojmom, ktorý by nebol taký vypuklý pri hmatateľnejšom vlastnom teoretickom prínose alebo pri výraznejších prepojeniach medzi teoretickými a empirickými časťami práce.

Autorka v súlade s teoreticko-metodologickými špecifikami feministického výskumu, ktorými rámcuje publikáciu, nazerá na udalosti novembra prizmou ženských účastníčok, ktoré boli, odkazujúc na teórie mlčania a budovania kolektívnej pamäti, vypustené z dominantného naratívu. Publikácia tak konfrontuje dominantný naratív a dopĺňa ho o perspektívy

Ľudí a miest, ktoré nedostali toľko mediálneho priestoru a neboli im vyčlenené miesta v kolektívnej pamäti, ako to bolo v prípade hlavných predstaviteľov revolúcie a Bratislava ako centra Nežnej revolúcie, pričom nespochybňuje zásluhy revolucionárov alebo úlohu, akú v diania zohrala Bratislava ako štátne a administratívne centrum.

Empirická časť publikácie pozostáva zo 16 rozhovorov s vystupujúcimi, organizátormi a účastníkmi, ktoré svojimi činmi a konaním zabezpečovali Nežnej revolúcii servis. Vo svojej vedeckej disciplíne, ale aj z pohľadu historických a politických vied ide o unikátnu publikáciu, ktorá na základe silného teoretického podkladu a hodnotných empirických dôkazov ponúka doposiaľ nevypočutý pohľad na vplyvné historické udalosti. Súčasnú udalosť, pri ktorých je predpoklad, že sa o nich bude hovoriť ako o formatívnych, bývajú už lepšie reprezentatívne pokrývané (postavenie žien počas masových protestov na Ukrajine z konca roku 2013, účasť kurdskej bojovníčok v boji proti Islamskému štátu), ale ustálené naratívy historických udalostí však treba rozširovať o doposiaľ nepreskúmané perspektívy, ako je to v prípade novembrových udalostí, ale napríklad aj udalostí Pražskej jari z roku 1968, či Slovenského národného povstania, pri ktorom sa účasť žien v odboji dostala len na okraj naratívu.

Vzhľadom na informačnú a historickú hodnotu rozhovorov, ktoré okrem iného ponúkajú nevidaný pohľad do zákulisia revolúcie, mrzí, že rozhovory spolu s analýzou mediálneho diskurzu nedostávajú toľko priestoru, na aký by mali potenciál. Práve tieto autentické výpovede o zákulisi a servise revolúcie či jej priestorovej roztrieštenosti majú najväčší potenciál doplniť naratív Nežnej revolúcie o stratenú perspektívu plnú obyčajnosti, okrajovosti a ľudskej blízkosti.

Ako odvrátať novembrom 1989 Zuzany Maďarovej je výsledkom niekoľkoročnej svedomitej práce o účastníkoch Nežnej revolúcie, na ktoré v kolektívnej pamäti zabúdame. Autorkin cieľ rozšíriť súčasný interpretačný rámec a kolektívnu pamäť o perspektívy žien a miest, ktoré boli z hľadiska mediálneho diskurzu marginalizované, je intelektuálne šľachetné a do podstatnej miery naplnené. V teoretickej rovine je autorka príliš rozvláčna a venuje priveľa pozornosti sumáru rodových teórií a teórií kolektívnej pamäti a zabúdania, pričom ani štylistickej forme miestami nepomáha jej simplifikácia. Analýza 16 rozhovorov s účastníkmi Nežnej revolúcie poskytuje pútavý pohľad do zákulisia revolúcie v hlavnom meste a v ďalších mestách z pohľadu profesijných skupín, ako sú učiteľia či stavbári. Publikácia plní svoj cieľ a za podpory teoretických konceptov a výpovedí rozširuje dominantné interpretácie novembra a kolektívnu pamäť o marginalizované perspektívy. Vzhľadom na získaný empirický materiál má publikácia širší potenciál, a to aj populárno-náučný. Samostatnú poznámku si zaslúži formálna stránka diela, a to jej nápaditá obálka, ktorá zároveň slúži ako register odkazujúci na používané pojmy v publikácii.

Lubomír Šottník
Sociologický ústav SAV, Bratislava